

TEM/2635/09.10.02/2012

Maakuntien liitoille

4.7.2013

KAINUUN LIITTO

04 -07- 2013

**Maakuntaohjelmien laadinta kaudelle 2014–2017
– 23.11.2012 päivätyn ohjeen täydennys**

Dnro 301 /13

1. Maakuntaohjelman sisältö

Maakuntaohjelmien valmistelua koskevassa ohjeessa 23.11.2012 painotetaan uusien ohjelmien valmistelussa kansallisen ja EU-politiikan yhteensovittamista ja työnjaon kuvaamista. Yhtenä elementtinä ohjelmien valmistelussa tulee ottaa huomioon Euroopan komission aktiivisesti markkinoimat älykkään erikoistumisen strategiat liittyen rakennerahastojen ohjelmakauden 2014–2020 valmisteluun. Ne ovat myös yksi Suomen rakennerahasto-ohjelmille asetettu ennakkoehto ohjelmavarojen täysimääräiselle hyödyntämiselle. Toinen asian ajankohtaiseksi nostanut tekijä on ollut haku Innovatiiviset kaupungit (INKA) –ohjelmaan sekä suurten kaupunkiseutujen kasvusopimusten valmistelu, joissa painotetaan samoja piirteitä älykkään erikoistumisen strategioiden kanssa.

Maakuntia pyydetään hyödyntämään vuosien 2014–2017 maakuntaohjelmien valmistelussa älykkään erikoistumisen strategioita. Liitteenä olevassa muistiossa kuvataan, miten älykkään erikoistumisen ajattelutapaa on jo hyödynnetty alueilla ja, kuinka sitä voitaisiin edelleen laajentaa ja viedä eteenpäin. On syytä korostaa, ettei ole saatavilla erityistä mallia älykkäiden strategioiden sisällyttämiseksi eri ohjelmiin vaan, että maakunnat ratkaisevat itse omiin lähtökohtiinsa parhaiten soveltuvan lähestymis- ja etenemistavan. Lisätietoja asiassa antavat neuvotteleva virkamies Pasi Rantahalvari (puh. 02950 64941) ja ylitarkastaja Johanna Osenius (puh. 02950 64937), sähköpostiosoite etunimi.sukunimi(at)tem.fi.

2. Maakuntaohjelmien arvioinnit

TEM:n ohjeessa pyydettiin toimittamaan ministeriöille nykyisten maakuntaohjelmien arviointitutkimukset niiden valmistuttua. Toistaiseksi ministeriöön on toimitettu Länsi-Suomen, Etelä-Suomen sekä Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakuntaohjelmien arvioinnit. Loput raportit pyydetään toimittamaan niiden valmistuttua mieluiten sähköisesti osoitteeseen kirjaamo@tem.fi ja merkitsemään viitteeksi Reivonen.

Lisätietoja yleisesti maakuntaohjelmien valmisteluun liittyen antavat neuvotteleva virkamies Tarja Reivonen (puh. 02950 64942) ja ylitarkastaja Mari Anttikoski (puh. 02950 64916), sähköpostiosoite etunimi.sukunimi(at)tem.fi.

P. Malinen
J. Teittinen
T. Turkuainen

Osastopäällikön sijaisena
Aluekehitysjohtaja

Veijo Kavonius

Neuvotteleva virkamies

Tarja Reivonen

LIITE SMART-strategiat - muistio

TIEDOKSI Elinkeinoministeri Vapaavuori
Työministeri Ihalainen
Valtiosihteerit
Erityisavustajat
Alue- ja rakennepolitiikan neuvottelukunta
Ministeriöt
ELY-keskukset
Aluehallintovirastot
TEM/osastot
TEM/ALUE/ryhmät

SMART-strategiat

Älykkään erikoistumisen strategian päätavoite on kiteytettynä uuden liiketoiminnan aikaansaaminen eri osaamisalueita yhdistämällä. Kysynnän ja markkinoinnin tuntemisella ja alueiden omilla kehittämistrategioilla ja oivalluksilla on tässä keskeinen asema. Mitään strategian ohjelmia ei voida tuoda alueelle sen ulkopuolelta. Strategiat on tarkoitettu kaikille alueille niiden koosta riippumatta. Pienetkin alueet voivat menestyä, kun ne perustavat strategiset valintansa niiden omiin vahvuuksiin ja tuleviin kilpailuetuihin.

Älykkään erikoistumisen strategioilla pyritään erityisesti alueiden teollisen ja osaamisen rakenteiden uudelleen kohdentamiseen. Tavoitteena on löytää uudet kasvavat teollisuuden alat, joiden tähtäimessä ovat kansainväliset markkinat. Keinoina voivat olla muun muassa tukeutuminen mahdollistaviin avainteknologioihin, joita alueet voivat hankkia itselleen esim. osaamisen ja teknologian siirrolla. Oma tutkimusympäristöä ei aina tarvitse rakentaa.

Euroopan komissio on aktiivisesti markkinoinut älykkään erikoistumisen strategioita tulevan rakennerahastojen ohjelmakauden 2014 – 2020 ohjelmiin liittyen. Ne ovat myös yksi Suomen rakennerahasto-ohjelmille asetettu ennakko-ohjelmavarojen täysimääräiselle hyödyntämiselle. Toinen asian ajankohtaiseksi nostanut tekijä on ollut haku Innovatiiviset kaupungit (INKA) –ohjelmaan, jossa painotetaan samoja ajatuksia ja piirteitä älykkään erikoistumisen strategioiden kanssa. Myös suurten kaupunkiseutujen kasvusopimusten valmistelu sisältää samaa ajattelua.

Erityisesti INKA-ohjelman haku on aktivoitunut Suomessa maakuntia ja alueita uudentyyppiseen ajatteluun. On huomattu, että viime vuosina vallinneilla kehittämisopeilla ei enää pärjätä globaaleilla markkinoilla. On siis löydettävä kokonaan uusi kehittämisote. Tämän vuoksi maakuntia ja alueita kannustetaan jatkamaan ja laajentamaan INKA-ohjelman hausta saatuja oppeja myös muuhun kehittämistyöhön. Älykkään erikoistumisen strategiat ovat tähän puolestaan erittäin sopiva väline, koska sen johtoajatus ja piirteet ovat pitkälti samoja kuin mitä INKA-ohjelman haussa on korostettu.

Maakuntia pyydetään siten sisällyttämään valmisteilla oleviin vuosien 2014–2017 maakuntaohjelmiin älykkään erikoistumisen strategiat. Tässä valmistelussa kannattaa huomioida jo hyvässä vauhdissa oleva pohdinta älykkään erikoistumisen strategioiden soveltamisesta Suomen rakennerahasto-ohjelmissa 2014 – 2020. Maakunnissa tätä valmistelun pohjatyötä on tehty erityisesti innovaatioiden ja tutkimuksen osa-alueilla. Jatkossa maakuntien on tarpeen laajentaa valmistelun koskemaan myös kansallisin varoin toteutettavan kehittämisen ja tarkastella laaja-alaisesti kaikkia osa-alueita, joista mahdollisesti löytyisi potentiaalista maakunnan rakennemuutosta edistäviä ja uutta liiketoimintaa synnyttävää toimintaa.

Rakennerahasto-ohjelmien osalta maakunnat kehittävät ja täsmentävät älykkään erikoistumisen strategioita kuluvan vuoden 2013 loppuun asti ja hyödyntävät niitä vuonna 2014 käynnistyvissä ohjelmissa. Strategiat on nähtävä ohjelmissa ennen kaikkea toimeenpanoa tukevana ja edesauttavana apuvälineenä. Ne eivät ole toimintaa tai ohjelmaraioitusta sitovia.

Kansallisten toimien osalta maakuntien tulisi käynnistää älykkään erikoistumisen strategioiden valmistelut viimeistään alkusyksyllä 2013. Ottaen huomioon maakuntien erilaiset lähtövalmiudet, keväällä 2014 valmistuviin maakuntaohjelmiin sisällytettäisiin joko alustavat älykkään erikoistumisen strategiat tai suunnitelmat aikatauluineen niiden laatimiseksi.

Maakunnat päättävät itse, missä aikataulussa ja laajuudessa ne laativat älykkään kehittämisen strategioita. Olennaista on, että maakunnat määrittelevät itse alueellisista erityispiirteistä ja haasteista käsin valmistetyön lähtökohdat ja tavoitteen. Valmistelun ydin on kuitenkin, että maakunnat selvittävät älykkäiden strategioiden mahdollisuudet alueellaan ennakkoluulottomasti ja laaja-alaisesti.

Koska älykkään erikoistumisen strategioille haetaan maakuntien omia löydöksiä ja innovatiivisia kehittämistrategioita ennalta määrittämiltä osa-alueilla, ei strategioiden laatimiseksi anneta erityistä ohjeistusta tai mallia. Maakunnat organisoivat työn omien resurssidensa pohjata. Työ integroidaan kiinteäksi osaksi maakuntaohjelman valmistelua.

Euroopan komission sivuilta (l 'Inforegio' nettisivu) on saatavilla runsaasti aineistoa älykkään kehittämisen strategioista. Komissio on julkaissut asiasta ohjekirjoja, joiden hyödyntäminen on suositeltavaa. Osa Suomen maakunnista on myös mukana 'RIS3' –verkostossa, jota myös kannattaa hyödyntää valmistelussa täysipainoisesti.

501/13

TEM/2635/09.10.02/2012

Maakuntien liitoille

23.11.2012

Maakuntaohjelmien laadinta kaudelle 2014–2017

1. Maakuntaohjelmatyön 2014–2017 käynnistäminen

Työ- ja elinkeinoministeriö pyytää maakunnan liittoja aloittamaan maakuntaohjelmien 2014–2017 valmistelun.

Nykyiset maakuntaohjelmat on laadittu vuosille 2011–2014. Tavoitteena on, että ensi vuonna aloittavat uudet valtuustot ottavat kantaa uusiin maakunnallisiin linjauksiin siten, että liittojen valtuustot voivat hyväksyä ohjelmat viimeistään vuoden 2014 kevätvaltuustoissa.

Laatimisaikataulun aikaistamisella pyritään varmistamaan kansallisen ja EU-politiikan yhteensovittaminen. Maakuntien uusien kehittämislinjausten valmistelu on järkevää tehdä yhtä aikaa maakunnissa parhaillaan käynnissä oleva EU:n rahastokauden 2014–2020 valmistelun kanssa. Myös monilla alueilla parhaillaan käynnissä oleva maakuntasuunnitelmien tarkistaminen tukee maakuntaohjelmien ja EU:n ohjelmatyön valmistelua ja luo suuntaviivoja pidemmän aikajakson kehittämiseksi.

Alueiden kehittämistä koskevan lainsäädännön uudistamistyö on käynnissä. Alueiden kehittämisestä säädetty laki ja rakennerahastolaki yhdistetään, jotta kansallinen ja EU-suunnittelujärjestelmä ja ohjelmatyö saataisiin samaan lakiin. Myös laajentuvan neuvottelu- ja sopimusmenettelyn suhdetta suunnittelujärjestelmään halutaan selventää. Lisäksi EU:n rakennerahastokautta 2014–2020 koskevat uuden säännökset tulee saattaa ajan tasalle ohjelmakauden alkuun mennessä.

Maakuntaohjelmien laadintaa koskevat ohjeet annetaan voimassa olevien säädösten perusteella. Näissä ohjeissa otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon valmisteilla oleva lakiuudistus, vaikka lain on tarkoitus tulla voimaan vasta vuoden 2014 alusta. Maakuntien liittoja pyydetään myös seuraamaan uudistuksen etenemistä ja ottamaan se huomioon ohjelmapirosessin suunnittelussa ja ohjelmien laatimisessa. Työ- ja elinkeinoministeriö täydentää nyt annettavaa ohjetta tarpeen mukaan.

Maakuntaohjelmien valmistelussa tulee ottaa huomioon myös hallituksen 15.11.2012 linjaukset kunta- ja palvelurakennemuutoksen etenemisestä:
<http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=2213&c=0&moid=2208&startDate=22.6.2011&oid=369624>

2. Maakuntaohjelmien rooli ja asema

Vuoden 2010 alussa tapahtunut aluehallinnon uudistus (ALKU-hanke) ja samaan aikaan voimaan tullut laki alueiden kehittämisestä (1651/2009) vahvistivat maakunnan liittojen asemaa yhteen sovittavana ja kokoavana sekä vetovastuussa olevana aluekehittämisen viranomaisena. Myös maakuntaohjelman velvoittavuutta valtion aluehallinnon ohjauksessa lisättiin.

Valtioneuvosto päätti 15.12.2011 valtakunnallisista alueiden kehittämistavoitteista vuosille 2011–2015 (tavoitepäätös). Alueiden kehittämisen tavoitteena on vahvistaa alueiden kilpailukykyä ja elinvoimaisuutta, edistää väestön hyvinvointia sekä turvata hyvä elinympäristö ja kestävä aluerakenne. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää jatkuvan uusiutumiskyvyn ylläpitämistä, kaiken potentiaalin hyödyntämistä sekä alueellisten erityispiirteiden kunnioittamista. Maakuntaohjelmissa tulee ottaa huomioon valtioneuvoston tavoitteet ja edistää niiden toteutumista.

EU:n alue- ja rakennepolitiikalla sekä maaseutupolitiikalla täydennetään ja tuetaan kansallista aluekehittämistä. Maakuntaohjelmassa yhteen sovitetaan alueen tahtotila sekä kansalliset ja EU-politiikan aluekehittämistavoitteet. Valmisteilla oleva EU-rahoitteinen kansallinen toimenpideohjelma vuosille 2014–2020 tulee olemaan sisältönsä melko laaja ja mahdollistava. Maakuntaohjelmissa on tärkeää osoittaa kansallisen ja EU-ohjelmien työnjako sekä resurssien kohdentuminen.

Maakuntaohjelmalla on keskeinen asema valtion alueviranomaisten strategisten tulos-sopimusten laadinnassa ja niiden toteuttamisessa. Tarkoituksena on parantaa valtion toimenpiteiden kohdentamista maakuntaohjelman toteuttamisen kannalta keskeisiin kehittämiskokonaisuuksiin ja hankkeisiin sekä tehostaa valtion ja kuntien määrärahojen käyttöä.

Seuraavat eduskuntavaalit ovat keväällä 2015 ja sen jälkeen aloittava uusi hallitus tulee määrittelemään omat alueiden kehittämistä koskevat painopisteensä. Näin vuonna 2014 valmistuvat maakuntaohjelmat muodostavat keskeisen tausta-aineiston hallituksen aluekehittämisen linjauksiin sekä niistä johdettujen valtion aluehallintoa ohjaavien strategia-asiakirjojen sisältöön.

3. Maakuntaohjelman sisältö

Maakuntaohjelman rakenne, laadintamenettely ja aikataulu määritellään tarkemmin valtioneuvoston alueiden kehittämisestä annetun asetuksen (1837/2009) 7 pykälässä. Myös asetus alueiden kehittämisestä tulee muuttumaan ja valmistellaan alueiden kehittämislain muutoksen yhteydessä.

Maakuntaohjelmassa tulee esittää maakunnan erityispiirteisiin ja mahdollisuuksiin perustuvat alueen kehittämisen tavoitteet. Laadinnassa tulee hyödyntää liiton ja muiden tahojen tekemää ennakointi- ja riskianalyyysityötä alueen kehittämismahdollista sekä nykyisten ohjelmien arviointitutkimusten keskeisiä havaintoja sekä kehittämisehdotuksia.

Toivottavaa on, että maakuntaohjelmien arviointitutkimuksissa pyritään selvittämään myös ALKU-uudistuksen tavoitteena ollutta maakuntaohjelman ja sen toteuttamissuunnitelman aseman ja vaikuttavuuden vahvistumista. Arviointitutkimukset pyydetään toimittamaan niiden valmistuttua työ- ja elinkeinoministeriön käyttöön. Maakunnat voivat lisäksi ehdottaa ministeriölle yhteisesti selvitettäviä ja ohjelmatyötä tukevia teemoja esimerkiksi vuoden 2013 alussa järjestettävässä ohjelmatyötä koskevassa tapaamisessa.

Alueiden kehittämisestä annetun asetuksen mukaan maakuntaohjelmassa tulee olla maakunnan eri osien, erityisesti saaristo-, maaseutu- ja kaupunkialueet huomioonottava osio. Siinä tulee soveltuvin osin huomioida kesäkuussa 2012 työ- ja elinkeinoministeriön hyväksymät saaristo-, maaseutu- ja kaupunkipolitiikan toimenpideohjelmien linjaukset.

Hallitusohjelman mukaisesti valtion ja kaupunkiseutujen välistä aiesopimuskäytäntöä kehitetään edelleen ja sen sitovuutta ja vaikuttavuutta parannetaan. Maakuntaohjelmissa tulee tarkastella maakunnassa olemassa olevien tai valmisteilla olevien sopimusten ja mahdollisten erityisohjelmien keskeisten tavoitteiden merkitystä maakuntaohjelman toteuttamisessa ja kuvata sopimusten valmistelussa mukana olevat tahot. Sopimusmenettelyjä koskee nykyisen alueiden kehittämistä koskevan lain 28 § sekä VN:n asetuksen 19 §, jotka otetaan huomioon mm. valmisteilla olevissa kaupunkiseutujen kasvusopimuksissa. Tulevassa lakiuudistuksessa sopimuspolitiikan selkeyttäminen aluekehittämisen suunnittelujärjestelmässä on yksi keskeinen tavoite.

Maakuntaohjelmassa kuvataan kansallisen ja EU-politiikan yhteensovittaminen ja työnjako maakuntatasolla. Painopisteiden kuvauksessa esitetään, mitkä kehittämiskokonaisuudet ja keskeisimmät hankkeet toteutetaan kansallisin toimenpitein ja mitkä EU-ohjelmien - rakennerahasto-, maaseutu- sekä meri- ja kalatalousohjelmien - puitteissa ja niiden varoja kohdentaen. Rahoitussuunnitelmassa esitetään valtion, kuntien ja muiden julkisyhteisöjen rahoitus sekä arvioidaan toteutukseen sitoutuva yksityinen rahoitus. Valtion rahoitus esitetään hallinnonaloittain. Lisäksi rahoitussuunnitelmassa esitetään, mihin ohjelman toimenpidekokonaisuuksiin kohdennetaan EU-rahoitusta.

Tavoitepäätöksessä korostetaan maakuntien välisen yhteistyön merkitystä erityisesti strategisesti tärkeimpien kehittämiskokonaisuuksien toteuttamisessa. Maakuntaohjelmassa tulee esittää maakuntien yhteistoiminta-alueen laaja-alaiset strategiset kehittämistavoitteet, josta liitot ovat alueiden kehittämislain 12 §:n mukaisesti yhteistoiminnassa päättäneet. Tavoitteille on tyypillistä, että ne perustuvat pitkän aikavälin suunnitelmiin, koskevat useita toimijoita ja että niitä toteutetaan yhteistoiminta-alueen maakunnissa yhteisesti. Samoin tulee kuvata maakuntien muuta yhteistyötä sekä EU:n ohjelmien puitteissa toteutettavaksi aiottavia ylimaakunnallisia teemoja.

Maakuntaohjelmassa kuvataan sen valmisteluvaiheet ja valmisteluun osallistuneet tahot. Laadinnan aikana on arvioitava toimenpiteiden vaikutuksia ympäristöön, tasa-arvoon, yritystoimintaan ja eri ihmisryhmien asemaan. Lisäksi on otettava huomioon sukupuolten tasa-arvon edistäminen. (Liite 1)

4. Vaikuttavuustavoitteet ja tunnusluvut

Aluekehitystä seurataan yleisesti liitteessä 2 olevilla tunnusluvuilla. Lisäksi maakuntien tulee määritellä maakuntaohjelman painopisteille ja kehittämiskokonaisuuksille seurantaindikaattorit ja asettaa niille tavoitteet, joilla kuvataan maakuntaohjelman vaikuttavuutta. Tunnuslukuja tulee seurata säännöllisesti.

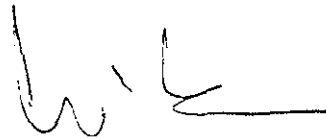
Indikaattorien määrittelyssä tulee ottaa huomioon EU-rahoitteisten ohjelmien sekä ELY-keskusten strategisten tulossopimusten indikaattorit ja niiden kehittämistyö. Ministeriö informoi kehittämistyön etenemisestä maakuntien liittoja.

5. Laadinta-aikataulu

Maakuntien liitot päättävät ja aikatauluttavat maakuntaohjelmien käsittely- ja hyväksymismenettelyistä jättäen käsittelylle riittävän joustovaran. Tavoitteena on, että kaikkien maakuntien maakuntaohjelmat hyväksytään viimeistään kevään 2014 aikana, jonka jälkeen ne pyydetään toimittamaan työ- ja elinkeinoministeriöön (kirjaamo@tem.fi).

Työ- ja elinkeinoministeriö järjestää keskiviikkona 30.1.2013 ohjelmatyötä koskevan tapaamisen, jossa käydään läpi nyt annettavaan ohjeeseen liittyviä aiheita ja kysymyksiä.

Lisätietoja asiassa antavat neuvotteleva virkamies Tarja Reivonen (puh. 02950 64942) ja ylitarkastaja Mari Anttikoski (puh. 02950 64916) sekä neuvotteleva virkamies Ilkka Mella (seurantaindikaattorit) (puh. 02950 64910), sähköpostiosoite [etunimi.sukunimi\(at\)tem.fi](mailto:etunimi.sukunimi(at)tem.fi).

Ylijohtaja

Heikki Aurasmaa

Neuvotteleva virkamies

Tarja Reivonen

LIITTEET Ympäristövaikutusten arviointi ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen Alueiden kehitystarkastelussa sekä maakuntaohjelmien 2014–2017 seurannassa käytettävät mittarit

TIEDOKSI Elinkeinoministeri Vapaavuori
Työministeri Ihalainen
Valtiosihteerit
Erityisavustajat
Alue- ja rakennepolitiikan neuvottelukunta
Ministeriöt
ELY-keskukset
Aluehallintovirastot
TEM/osastot
TEM/ALUE/ryhmät

LIITE 1

Ympäristövaikutusten arviointi

Maakuntaohjelman laadinnasta vastaavan maakunnan liiton tulee ohjelmaa laadittaessa tehdä lain viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista (200/2005. ns. SOVA-laki) mukainen ympäristöarviointi, jossa selvitetään suunnitelman tai ohjelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen todennäköisesti merkittävät ympäristövaikutukset ja laaditaan ympäristöselostus. Ympäristöarvioinnin tulee lisäksi sisältää tiedottamista ja kuulemistä seuraavasti:

Valmistelun aloittamisesta tiedottaminen ja kuuleminen

Yleisöllä tulee olla mahdollisuus saada tietoja maakuntaohjelman ja ympäristöselostuksen lähtökohdista, tavoitteista ja valmistelusta sekä esittää mielipiteensä asiasta. Tiedottaminen ja kuuleminen tulee toteuttaa hallintolain (434/2003) 55 ja 62 §:n mukaisena yleistiedoksiantona. Vastaava aineisto on mahdollisuuksien mukaan julkaistava myös sähköisesti. Osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen voi joissakin tapauksissa edellyttää muunkinlaista tiedottamista, kuten yleisötilaisuuksien pitämistä.

Muita viranomaisia tulee pyytää ottamaan kantaa niiden tietojen laajuuteen ja yksityiskohtaisuuteen, joita aiotaan esittää ympäristöselostuksessa. Ainakin ELY-keskusta ja tarpeen mukaan kunnan terveys- ja ympäristöviranomaisia sekä muita vaikutusalueen viranomaisia on kuultava. Viranomaisten kuuleminen voi tapahtua lausuntomenettelyllä tai viranomaisten välisessä neuvottelussa.

Maakuntaohjelmaluonnoksesta ja ympäristöselostuksesta kuuleminen

Ympäristöselostuksessa esitetään tiedot suunnitelmasta tai ohjelmasta ja tarkastelluista vaihtoehtoista ja arviot niiden ympäristövaikutuksista. Ympäristöselostus voi olla maakuntaohjelman selkeästi erotettavissa oleva osa tai erillinen asiakirja tai osa laajempaa muitakin vaikutuksia kuin ympäristövaikutuksia koskevaa asiakirjaa. Ympäristöselostuksen tarkemmasta sisällöstä on säädetty SOVA-asetuksen (347/2005) 4 §:ssä.

Yleisöllä tulee olla mahdollisuus tutustua ohjelmaluonnokseen ja ympäristöselostukseen sekä esittää niistä mielipiteensä. Mahdollisuus varataan pitämällä ohjelmaluonnos ja ympäristöselostus nähtävillä hallintolain 55 ja 62 §:n mukaisesti. Ohjelmaluonnos ja ympäristöselostus on mahdollisuuksien mukaan julkaistava myös sähköisesti. Osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien edistäminen voi joissakin tapauksissa edellyttää muunkinlaista tiedottamista, kuten yleisötilaisuuksien pitämistä. Ohjelmaluonnoksesta ja ympäristöselostuksesta tulee pyytää lausunnot ainakin ELY-keskukselta ja tarpeen mukaan kunnan terveys- ja ympäristöviranomaisilta tai muilta viranomaisilta.

Jos maakuntaohjelmalla on todennäköisesti merkittäviä ympäristövaikutuksia Suomea velvoittavan kansainvälisen sopimuksen sopimuspuolen tai EU:n jäsenvaltion alueelle toisen valtion alueelle tulee lisäksi toimia SOVA-lain 10 §:n ja SOVA-asetuksen 7 §:n mukaisesti.

Maakuntaohjelman hyväksyminen

Ohjelman hyväksymisestä tulee tiedottaa. Ohjelman hyväksymispäätöksestä tai valmiista ohjelmasta on käytävä lisäksi ilmi, miten ympäristöselostus ja ohjelman valmis-

telun aikana saadut mielipiteet ja lausunnot on otettu huomioon. Lisäksi on esitettävä, miten ne ovat vaikuttaneet ohjelman sisältöön ja vaihtoehtojen valintaan. Ohjelman hyväksymispäätös lähetetään ELY-keskukselle sekä muille valmistelun aikana kuulluille viranomaisille. Sekä hyväksymispäätös että itse ohjelma asetetaan nähtäville. Päätös sekä ohjelma ja ympäristöselostus on toimitettava tiedoksi Suomen ympäristökeskukselle, ja ne on mahdollisuuksien mukaan julkaistava myös sähköisesti.

Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen

Viranomaisen tulee tasa-arvolain (1986/609) mukaan kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Kaikkea toimintaa tulee tarkastella erikseen naisten ja miesten näkökulmasta silloin, kun toiminta kohdistuu ihmisiin, ja kun miesten ja naisten välillä on eroja kyseisellä toimintalueella (esim. elinkeinot, työllisyys, aluekehitys jne.). Tarkoituksena on täsmentää strategiaa ja toimenpiteitä siten, että kaikkien kansalaisten tarpeet tulevat huomioon- otetuksi ja kaikkien potentiaali (esim. työvoima) tulee hyödynnetyksi. Sukupuolinäkökulma tulee viedä kaikkeen toimintaan niiden toimijoiden toimesta, jotka normaalisti hoitavat kyseisiä tehtäviä (sukupuolinäkökulman valtavirtaistaminen). Lisätietoa on saatavissa osoitteessa: <http://www.stm.fi/tasa-arvo>.

LIITE 2

ALUEIDEN KEHITYSTARKASTELUSSA SEKÄ MAAKUNTAOHJELMIEN 2014–2017 SEURANNASSA KÄYTETTÄVÄT MITTARIT

Alueiden kehitystarkastelussa käytettävien mittareiden jäsentely perustuu alueiden kehittämistä valmistellun lain 4 §:ssä ilmaistuihin tavoitteisiin. (*)-llä merkittyjen indikaattoreiden suhteen maakuntia pyydetään esittämään tavoitteet maakuntaohjelmakaudelle 2014–2017. Muita indikaattoreita voidaan soveltuvin osin käyttää taustaineistona ohjelman mitoituksessa ja tavoitteiden asettamisessa.

1. MUUTTOLIIKE JA VÄESTÖ

- väkiluku ja väestön muutos (*)
- nettomuutto maassamuuton ja maahanmuuton osalta (osuus väestöstä)
- luonnollinen väestönkasvu (osuus väestöstä)
- vanhushuoltosuhte (yli 65 vuotiaat/ 15–64 vuotiaat) 2010, 2015, 2020 ja 2025 (väestöennuste)

Perustiedot indikaattorien laskemista varten löytyvät koneellisessa muodossa Tilastokeskuksen tietokannoista (Statfin, Altika) kohdista väestö, muuttoliike.

2. KILPAILUKYKY

- bkt/asukas (*)
- liikevaihdon kasvu
- aloittaneet/lopettaneet yritykset
- kasvuyritysten määrä (*)
- viennin osuus tuotannosta maakunnittain (*)
- väestön tulotaso henkilöä kohden

Perustiedot indikaattorien laskemista varten löytyvät koneellisessa muodossa Tilastokeskuksen tietokannoista (Statfin, Altika) kohdista aluetilinpito ja tulot sekä TEM:n TOL-online tietokannan kohdista liikevaihto ja yritystiedot. Kasvuyritysten määrittämänä käytetään OECD:n ja EU:n määritelmää ja lähteenä TEM:n Kasvuyrityskatsausta. Vientiä koskevat tiedot www.tulli.fi: Tavaroiden ulkomaankauppa maakunnittain ja Tilastokeskus: Aluetilinpito.

3. TALOUDEN TASAPAINO

- kuntien vuosikate euroa/asukas
- valtion menot maakunnittain asukasta kohden

Perustiedot indikaattorien laskemista varten löytyvät koneellisessa muodossa Tilastokeskuksen tietokannoista (Statfin, Altika) kohdasta kuntatalous. Valtion menot maakunnittain on mahdollista saada Tilastokeskuksesta erillistilauksena.

4. TYÖLLISYYS

- työttömyysaste ja työllisyysaste (*)
- nuorten työttömyys (*)
- pitkäaikaistyöttömyys (*)
- työpaikkojen ja työvoiman määrä

Perustiedot indikaattorien laskemista varten löytyvät koneellisessa muodossa Tilastokeskuksen tietokannoista (Statfin, Altika) kohdasta työlliset ja työvoima.

5. ALUEEN SISÄISET EROT

- tulotason keskihajonta maakunnan kunnissa
- väestön ikärakenteen keskihajonta maakunnan kunnissa (yli 65-vuotiaiden osuus)

Perustiedot indikaattorien laskemista varten löytyvät koneellisessa muodossa Tilastokeskuksen tietokannoista (Statfin, Altika) kohdasta tulot ja väestö.

6. OSAAMINEN

- tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä (koulutustason mukaan)
- peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevat 25–29 vuotiaista (*)
- kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista
- julkisen sektorin osuus työpaikoista

Perustiedot indikaattorien laskemista varten löytyvät koneellisessa muodossa Tilastokeskuksen tietokannoista (Statfin, Altika) kohdasta koulutus ja aluetilinpito.

7. ELINYMPÄRISTÖN LAATU JA ALUERAKENNE

- väestön määrän muutos erityyppisillä alueilla (aluetypologian 6 luokkaa)
- uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta
- teollisuuden ja yhdyskuntien fosfori- ja typpikuormitus vesistöihin

Perustiedot indikaattorien laskemista varten löytyvät koneellisessa muodossa Tilastokeskuksen tietokannoista (Statfin, Altika) kohdasta väestö ja energia. Aluetypologia-luokitus on mahdollista saada Suomen ympäristökeskuksesta samoin kuin tiedot fosfori- ja typpikuormituksesta.

Aineiston saatavuus: Indikaattorit lasketaan tuoreimman saatavissa olevan tilastotiedon pohjalta. Indikaattoreiden vaatimat pohjatiedot ovat saatavissa Tilastokeskuksen tietokannoista (mm. aluetietokannasta). Yritysten liikevaihtoa kuvaavat luvut ovat saatavissa työ- ja elinkeinoministeriön Toimiala Online-sivuilta. Ne voidaan toimittaa maakuntien liitoille myös excel-taulukkoina.

Maakuntaohjelmien laadinnassa tulee hyödyntää myös saatavissa olevia selvityksiä ja ennusteita kuten: uusi väestöennuste (Tilastokeskus), työpaikkaennuste toimialoitain (Vatt), koulutustarjontaennuste (opetushallitus).

TEM:n alueosasto tuottaa kehitysarvioiden tekemistä varten liittojen käyttöön päivitetyn version Hemaasu -ennakointimallista keväällä 2013.